

V. Postjornades, el moviment feminista i el PSUC

Grup de redactores

Després de les Jornades es va plantejar el tema de l'organització del moviment amb les dues propostes: Associació Catalana de la Dona o Coordinadora Feminista. La majoria de les dones feministes del PSUC, de fet gairebé totes, van optar per l'organització en la Coordinadora Feminista i continuar estenent el moviment allà on fossin, fonamentalment al sindicat i als barris, amb les vocalies i els grups de dones, i es van plantejar llavors quin era el paper que havien de tenir les vocalies. Són aclaridores del debat del moment la ponència «Dona i Barris» i les comunicacions que es van presentar a les Jornades,¹ així com la ponència de la vocalia de Sagrada Família «Per uns grups de dones autènticament feministes».²

El nombre de vocalies va anar creixent: a les Jornades hi van participar 19 vocalies, a la I Assemblea General de la Coordinadora Feminista celebrada el 30 de gener de 1977 n'hi ha 36³ i en altres publicacions⁴ en surten citades 47, sense poder assegurar que hi siguin totes. En la mateixa publicació,⁵ se cita un estudi sociològic sobre les

1. *Jornades Catalanes de la Dona* (1977), pàgines 95 a 113.

2. *Jornades Catalanes de la Dona* (1977), pàgines 489 a 493.

3. Els noms de totes les vocalies, a MORENO, Amparo (1977). *Mujeres en lucha. El movimiento feminista en España*, pàgina 213.

4. LLINÀS CARMONA, Conxa (2008). *Feminismes de la Transició a Catalunya*, pàgina 65.

5. Pàgina 68.

vocalies dut a terme pel Grup de Feminisme de l'Escola de Sociologia de Barcelona i publicat el 1978 on es diu:

Perfil de les dones que participaven a les vocalies: la majoria són casades o aparellades, mestresses de casa amb estudis de grau mitjà, d'una edat entre 15 i 35 anys, amb un 30% de dones entre 45 i 55 anys. El 95% estan a favor de la legalització de l'avortament, el 70% són dones catalanes, **el 64% no són militants de cap partit polític, mentre que el 19% són del PSUC, el 7% pertany a partits d'esquerra extraparlamentària i un 1% al PSC**; el 67% van a les vocalies per raons feministes mentre que un 15% ho fa per raons socials, la resta està repartida entre altres motius o les que no contesten; un 43% demana l'abolició de la família i crear noves formes d'organització: comunes o relacions lliures.

Les Jornades van ser el detonant de la creació de vocalies i grups de dones arreu de Catalunya. A Lleida Anna Ariño va explicar: *«L'Asociación Provincial de Mujeres va passar a ser el Grup de Dones de Lleida, anàvem als barris i parlàvem amb les dones de les mancances que tenien, sempre en hores que elles poguessin venir...»*.

A Mataró, segons diu M. Lluïsa del Río, *«les dones del PSUC vam formar un grup de dones del Partit i, en paral·lel, la Vocalia de Dones de l'Associació de Veïns de Mataró Centre»*. Aquesta vocalia va ser «refugi» per a les dones que no van aconseguir formar una vocalia a la seva associació, va comentar Antonia Merchan.

Carmen Martínez, referint-se a Cerdanyola, comenta: *«Nosaltres vam decidir crear un grup de dones del PSUC i independents. Hi va haver moltes discussions sobre la pertinença de la doble militància o no. Vam formar el grup amb el nom de Safareig com a punt de trobada de les dones. Les dones del PSUC estàvem al Safareig i a les vocalies de dones; si no n'hi havia les creàvem de manera immediata. Les vocalies s'ocupaven dels temes relatius a les dones i, juntament amb el Safareig, van ser les promotores del Centre de Planificació Familiar... Hi havia grups que es reunien un temps i després desapareixien. La nostra consigna era "Cal estat a pertot". Crec que sempre vàiem l'oportunitat de convèncer algú del feminisme»*.

El paper que van tenir les vocalies i les associacions de dones en el moviment està ben explicat i documentat tant en les publicacions citades com en la de Mary Nash.⁶ També a diversos números de *Dones en Lluita*, revista de la Coordinadora Feminista, es pot fer un seguiment de les activitats de les vocalies, on s'observa un decanament progressiu cap a la constitució de centres de planificació familiar, assessories sobre salut reproductiva, etc. També es dóna el cas que alguna vocalia s'independitza de l'associació per tenir més llibertat d'acció.

II Assemblea del PSUC

Un cop celebrades les Jornades Catalanes de la Dona, i com a pas previ a la II Assemblea del PSUC, el setembre de 1976, M. Dolors Calvet intervé en un Ple del Comitè Central del PSUC, celebrat fora del país, en base a un document anomenat «[Acerca de la liberación de la mujer](#)» preparat per una comissió en la qual hi havia, entre d'altres, Anna González, Mercè Olivares i Margarita Obiols, que va ser el nucli inicial de treball dins el PSUC i s'autoanomenà Comissió per a l'Alliberament de la Dona.

El document preparat va ser aprovat en la seva totalitat i posteriorment es va publicar.⁷ Aquest document afirma que l'opressió de la dona ve determinada històricament per la divisió del treball i dels papers en funció del sexe, amb la conseqüent subvaloració dels que són assignats a les dones, i que aquesta situació es consolida en el moment del naixement de la propietat privada i el posterior adveniment de la família patriarcal. I com que el capitalisme reforça aquests valors en el terreny econòmic i ideològic, d'aquí dedueix la relació intrínseca entre l'opressió de la dona i l'opressió de classe, i declara que la lluita per l'alliberament de la dona és una lluita legítima i revolucionària.

Un cop superats ideològicament els entrebancs dels que afirmaven que la lluita de les dones distreia de la lluita de classes, que era la

6. NASH, Mary (2007). *Dones en transició*.

7. *Intervenció*. M. Dolors Calvet. *Acerca de la liberación de la mujer*. Ple del Comitè Central del PSUC. Setembre de 1976.

important, i de col·locar al mateix nivell les dues lluites, es conclouïa que la lluita de classes va dirigida a un canvi d'estructures econòmiques, polítiques i socials i que si aquesta no va acompanyada d'una revolució en les mentalitats, no existeix cap garantia d'aconseguir un «socialisme autèntic» dins del qual no hi hagi cap mena d'opressió.

I, establert el marc teòric, el document ofereix solucions, com quan proposa que les tasques que fan les mestresses de casa s'organitzin de manera col·lectiva, o que el moviment obrer reculli les reivindicacions salarials i professionals de les dones treballadores, la creació de guarderies i la necessitat que els companys assumeixin les tasques que els pertoquin en el treball de la casa i en l'educació dels fills, així com l'aparició de noves formes de relació familiar i de noves famílies al marge del que està constituït i institucionalitzat.

D'altra banda, reivindica el paper històric de les dones en la lluita i dins el Partit, i reconeix que el PSUC no ha assumit la problemàtica global de la dona, i se'n reflecteix la marginalitat en el si del Partit. En el document s'afirma que la dona no és una militant de segona classe i que el seu treball no és menys important que el del marit també militant del PSUC.

El document fa seves les reivindicacions de les Jornades Catalanes de la Dona i, segurament referint-se a experiències anteriors dins el mateix Partit, afirma que a més de dur a terme tasques solidàries i reivindicatives «*que tan sovint s'han utilitzat per instrumentalitzar els incipients moviments femenins*», ara les dones incorporaran a la lluita general la defensa de la problemàtica feminista en les seves diverses manifestacions.

El 2 de novembre de 1976, el PSUC edita un document convocant una nova assemblea: «Cap a la II Assemblea del PSUC sobre l'alliberament de la dona», que se celebrà el diumenge 28 del mateix mes. Va ser una assemblea clandestina que va tenir lloc a la ciutat de Barcelona en uns locals parroquials. Hi eren presents delegacions del PSUC de diferents llocs de Catalunya i persones convidades. Avui pot sorprendre que la convocatòria de la reunió era molt llarga, de les 9:15 fins a les 20 hores. Hi van assistir unes 150 dones.

Segons la referència a [Treball](#),⁸ que remarca que la reunió va durar deu hores, l'ordre del dia estava dividit en tres punts:

8. *Treball*, 458, 6 de desembre de 1976, II Assemblea sobre l'Alliberament de la Dona.

Què és el feminisme
Moviment de dones. Perspectives
La militància de les dones al Partit

I afirma que:

L'Assemblea va constatar un gran avenç en relació amb la primera convocada fa uns quants mesos. Es va veure com totes les organitzacions del Partit havien assumit el problema a nivell teòric i que això s'havia traduït en avenços importants a nivell pràctic.

També es va posar de manifest el poc aprofitament de quadres femenins en les tasques generals del Partit.

I es diu que a la darrera part de la trobada hi féu acte de presència el secretari general del PSUC Gregorio López Raimundo, «*que intervingué sobre la situació política actual*».

En aquells moments el PSUC estava forçant la seva presència pública tot i la falta de llibertats i de ser un partit en la clandestinitat, per això a l'Assemblea es valorà com a molt positiva la presència de camarades dones entre les persones que intervingueren en els mitings de presentació del PSUC a Terrassa, el Baix Llobregat, les barriades d'Horta, Sants i Nou Barris, i també es comentà positivament el lliurament de més de 40 carnets del PSUC a dones de l'Hospitalet. Es posà com a model a seguir la celebració a Terrassa de la [I Conferència sobre l'Alliberament de la Dona](#),⁹ amb més de cent dones.

En aquesta reunió la Comissió per a l'Alliberament de la Dona, que havia preparat la trobada, va fer les afirmacions següents: «*no hi ha alliberament de la dona sense socialisme, ni concebem un socialisme sense alliberament de la dona*». Reclamà els drets aconseguits per les dones en l'abolida Generalitat de Catalunya: igualtat davant la llei, coeducació a tots nivells i dret al divorci. També reclamà els anticonceptius a càrrec de la Seguretat Social i l'avortament en els termes

9. *Acabar con la discriminación*. Informe de Magda Segura a la Conferència del Partit sobre la Mujer. PSUC, Terrassa.

de la Reforma Eugènica de l'Avortament aprovada en temps de la Generalitat.

Després de valorar el paper de la dona treballadora i les discriminacions de què és objecte es teoritzava:

La polèmica entre lluita reivindicativa i lluita feminista, pensem que està perfectament superada, tant en la teoria com en la pràctica. La discriminació de la dona i la lluita de classes tenen un origen comú en el naixement de la propietat privada...

I s'afirmava:

La relació intrínseca entre l'opressió de la dona i l'opressió de classe planteja la lluita per a l'alliberament de la dona, com una lluita legítima i revolucionària que han de fer no sols les dones, sinó totes les forces progressistes que vulguin un canvi real en la societat.

Sobre les característiques del moviment feminista, la Comissió per a l'Alliberament de la Dona proposà un moviment unitari, pluralista, de funcionament democràtic, que partís de les condicions d'inferioritat en què està la dona, vigilant davant les tendències instrumentalistes i organitzat en formes molt àmplies i obertes, que a molts llocs es concretà en una coordinadora de diferents grups i entitats.

Al cap de pocs mesos de celebrades les Jornades Catalanes de la Dona es constata un interès en totes les organitzacions del Partit pel treball en aquest front, encara que, com es diu a la nota de *Treball* esmentada abans, de vegades «no passa d'una postura teòrica».

Recomana que les parelles comunistes comparteixin el treball domèstic per facilitar la militància de les dones. I es compromet a ampliar la Comissió a tot Catalunya, a fer reunions comarcals i proposa que el Comitè Central del PSUC faci una declaració programàtica sobre l'alliberament de la dona.

Fruit d'aquestes propostes i recomanacions, a Barcelona, els dies 8 i 9 de gener de 1977, en la primera reunió en legalitat del Ple del Comitè Central,¹⁰ es va incloure un punt –La lluita per l'alliberament

10. *Treball*, 463, 11 de gener de 1977. «A Barcelona, per primera vegada des de

de la dona– que va donar peu a una resolució titulada «[Cap a l'alliberament de la dona](#)», document que recull en bona part la intervenció al Comitè Central citada anteriorment i on el paràgraf crític amb la instrumentalització dels moviments femenins es converteix en un redactat que diu que no n'hi ha prou que les dones facin tasques de solidaritat o de suport a la lluita general, cal que les dones plantegin col·lectivament les reivindicacions específiques del seu sexe. D'aquest document se'n van fer separates en català i en castellà per ser distribuïdes.

El PSUC i el IV Congrés

L'octubre de 1977 es va celebrar el [IV Congrés del PSUC](#), el primer en democràcia després de la dictadura. El Congrés va impulsar el debat intern i, en el marc de les Tesis del IV Congrés, de les quals va ser impulsor i ponent Joaquim Sempere, es va redactar la ponència «Sobre l'alliberament de la dona»¹¹ que va preparar la Comissió per a l'Alliberament de la Dona i que M. Dolors Calvet va defensar en el Congrés.

La ponència fa referència al moment polític que es vivia després de 40 anys de franquisme i amb la sortida a la llum de lluites i reivindicacions soterrades, entre les quals destaca la lluita per l'alliberament de la dona. Es parla de l'Assemblea del PSUC i de la celebració de les I Jornades Catalanes de la Dona, on s'afirma que moltes dones van descobrir que la insatisfacció personal, ja que la cuina i els fills no omplien prou les seves vides, tenia una arrel col·lectiva i que les possibles solucions només les trobarien en una lluita i una recerca també col·lectives.

A nivell intern del PSUC s'afirma que ja s'ha superat la possible divergència entre lluita reivindicativa i lluita feminista i que la pràctica ha demostrat que només articulant-ne una i altra serà possible incorporar milers de dones a la lluita.

1939, *Ple del Comitè Central*» i en el mateix número, pàgina 7: «*Cap a l'alliberament de la Dona. Declaració del Comitè Central*».

11. *PSUC IV Congrés, amb la veu de tots* (1978). Sobre l'alliberament de la dona, pàgines 219 a 223.

S'afirma que algunes comunistes descobrien el feminisme més enllà de la pràctica política i el contrastaven amb la vida personal, i quan ho feien amb la vida de llargs i durs anys de militància constataren una cruel veritat: que la dona també ha estat i està discriminada dins el Partit, i aquest descobriment en el terreny polític i personal fou l'origen de moltes crispacions *«que arribaren a idealitzar les possibilitats actuals de la lluita per l'alliberament de la dona i a qüestionar-ne la militància política»*.

Respecte al tipus de moviment, la ponència constata que el moviment de dones és tan ampli que es fa difícil saber on comença i on acaba, i diu que milers de dones s'hi senten identificades, però una certa manca de coordinació i d'articulació en minven l'eficàcia, així com la manca de visió política de certes companyes, d'altra banda molt actives. Afirma també que la lluita feminista sobrepassa la lluita d'avantguarda, sense que hi hagi encara un moviment de masses.

Defensa un moviment divers i pluralista que respongui als plantejaments concrets de cada lloc i de cada grup i unes formes organitzatives peculiars i flexibles que s'aniran modificant segons una dinàmica pròpia.

La ponència defensa les reivindicacions de les dones en el moviment obrer i en les properes eleccions municipals, i anima que tots els comitès del Partit elegeixin una responsable del moviment feminista, com ja hi havia responsables d'altres moviments, i assegura que aquesta responsable no ha de limitar la seva feina a les tasques de moviment de masses, *«sinó que vetllarà perquè el feminisme sigui assumit per tots els militants, homes o dones»*.

Es demana la ratificació de la Comissió que havia estat treballant fins aquell moment i es clou la ponència reconeixent els progressos que s'han fet dins el Partit en aquest aspecte, tot dient:

És evident que només un partit autènticament revolucionari, com ho és el nostre, pot assimilar en profunditat la problemàtica de la Dona, assumir conseqüentment la lluita feminista, i ésser el motor fonamental del seu veritable Alliberament.

Cal dir que per preparar el IV Congrés ja s'havien fet conferències obertes a diferents pobles i ciutats de Catalunya que servien per donar a conèixer el PSUC i les seves propostes sobre la situació del

moment. En aquestes explicacions normalment hi ha una xerrada sobre «[La problemàtica de la dona](#)».¹² (Cal destacar que les conferències es feien a les 10 de la nit.)

La ponència redactada per al Congrés va tenir esmenes i suggeriments. Es disposa d'un document de la Comissió de Dones de la Federació Nord de Barcelona que demana als documents previs del Congrés un llenguatge menys masculista i que en la història del PSUC es tingui en compte el Moviment Democràtic de Dones. També hi ha esmenes en el mateix sentit de la Secció de Gràcia de Barcelona.

Comissió Nacional per a l'Alliberament de la Dona

A fi de consolidar el treball respecte a les polítiques feministes dintre del PSUC, s'optà per consolidar el nucli inicial de Comissió que, segurament a partir de la reunió en el Comitè Central, va passar a ser una Comissió del Comitè Central i passà a anomenar-se Comissió Nacional per a l'Alliberament de la Dona, ampliant-la amb dones de diferents llocs de Catalunya.

Segons dades de reunions de 1978, a les reunions hi assistien dones de Barcelona i de l'àrea metropolitana, com ara Aurora Gómez, Mercè Olivares, M. Dolors Calvet, que n'era la responsable, Anna González i Laura Tremosa, així com d'altres llocs de Catalunya, com ara Anna Ariño, de Lleida; Maria Serra, de Girona; Cristina Farré, de Reus; Anna Plaza, del Vallès Oriental, i Conxa Comas, del Bages. I en una acta d'una reunió de la Comissió del Comitè Central per a l'Alliberament de la Dona, del 3 de novembre de 1979, se citen com a assistents Montse Perelló, Mercè Olivares i Clara Parramon, de l'Hospitalet de Llobregat; Anna González, Laura Tremosa i Anna Mestre, de Barcelona; Pilar Macià, del Baix Llobregat; Margarida Martínez i Montserrat Margarit, de Manresa, i M. Dolors Calvet; i excusen la seva presència Montserrat Alós-Moner, de Reus, i Aurora Gómez, de Barcelona.

La Comissió fonamentalment impulsava la política feminista i a favor de les dones des del PSUC i orientava les polítiques dels càrrecs

12. Full volant a la ciutat d'Igualada on s'anuncien diferents conferències sobre el PSUC, entre les quals figura «La problemàtica de la Dona» (IV Congrés).

electes als parlaments o als ajuntaments. Coordinava la tasca que les dones feministes del PSUC feien arreu de Catalunya. També feia arribar les campanyes de la Coordinadora Feminista i anava a fer conferències i a participar en taules rodones a vocalies i associacions en què les dones del PSUC desenvolupaven la seva feina associativa. Quan el PSUC organitzava una xerrada per presentar-se a un poble o ciutat, alguna integrant de la Comissió era a la taula per parlar també del feminisme i de la situació de la dona.

L'any 1979 les dones feministes del PSUC, la majoria de la Comissió i de l'organització del Baix Llobregat, van fer més de seixanta conferències. Els temes més demanats eren feminisme, divorci, avortament, dona i eleccions, dona i treball, celebració del 8 de març, presentació de grups de dones, l'alliberament de la dona o dona i Estatut d'Autonomia. Entre les conferenciants hi trobem Anna Mestre, Pilar Macià, Marta Estruch, Mercè Fernández Rabinat, Maria Comellas, Margarita Junque, M. Dolors Calvet, Margarita Obiols, Mercè Oliveres, M. Queralt Molera, Aurora Gómez, Maruja Pelegrín i Laura Tremosa.

La Comissió també feia tasques internes al PSUC per estendre el feminisme dins l'organització. Es feien reunions per organitzacions territorials o per fronts de treball. Ens consta una reunió de dones del moviment obrer, l'octubre de 1979, a la qual van assistir Teresa Gelpí, de Blanes; Maite, de l'Hospitalet; Rosario Ramos i M. Ángeles Llobet, de Manresa; M. Carmen García, Montse Saldaña, Pili i Ascensió Solé, pel Metall; M. Antonia Miralles, de Comerç; Cinta Llorens, Eugènia Andreu, Roser Revilla, Rosa Romagosa, Núria Mir, per l'Administració Pública; Elena Comas i Montse Comas, pel Tèxtil; Montse, per Arts Gràfiques, i M. Queralt Molera, Aurora Gómez i M. Dolors Calvet, per la Comissió. En aquesta reunió es comenta que totes són convençudes del feminisme. L'objectiu de la trobada era acostar altres dones a favor de la lluita feminista, cosa que no es va poder accomplir ja que la Secretaria d'Organització del PSUC no havia enviat les convocatòries a temps, de manera que totes les dones assistents hi eren convocades per la Comissió. Segons les notes de què es disposa, es va aprofitar l'ocasió per comentar el fet que a Comissions Obreres, com que per nombre i equilibri polític s'havia de donar una secretaria als sindicalistes militants del Moviment Comunista, a moltes organitzacions, la Secretaria de la Dona

depenia d'ells, i aquest fet comportava més dificultats en el treball feminista de les dones sindicalistes del PSUC.

La Comissió per a l'Alliberament de la Dona també es reunia amb les dones alcaldesses i regidores per perfilar una política vers les dones des dels ajuntaments. Tenim referències d'una reunió de novembre de 1977 en què van assistir dones de Molins de Rei, de Sant Feliu, de Cerdanyola, de Ciutat Badia, de Cornellà, de Sitges, de Sta. Margarita de Montbui, de Sant Boi, de l'Hospitalet, i per la Comissió, Pepa Bas, Pilar Macià, M. Dolors Calvet, i Joan Santjoan, pel Secretariat del Comitè Central.

S'explicaven coses innovadores en aquells moments, com el fet que alguns ajuntaments havien llogat dones per fer d'escombriaires o per netejar carrers, o que les animaven a inscriure's en l'ocupació comunitària, on normalment feien obra pública. També es diu que el material elaborat per la Comissió sobre la planificació familiar ha estat molt útil als ajuntaments. Cal tenir en compte que, en un primer moment, alguns ajuntaments amb presència del PSUC i de dones feministes van crear centres de planificació familiar a càrrec del pressupost municipal.

La Comissió també debatia i preparava material que després es publicava en forma de fulletó, i que es va citant en els apartats corresponents.

Homenatge a les dones antifeixistes

Amb motiu del 8 de març, dia de la Dona Treballadora, el 19 de març de 1978, la Comissió Nacional del PSUC per a l'Alliberament de la Dona va organitzar, al Palau de Congressos de Barcelona, un [homenatge a les dones antifeixistes](#).¹³

Es volia fer un reconeixement a totes les dones que havien lluitat contra el feixisme i a favor de la igualtat de drets, i es volia posar en evidència la tasca que les dones havien fet dins i fora del PSUC a favor de les llibertats.

A la mesa hi eren presents Encarnación Juárez i Rita Garrido i es van citar expressament, entre d'altres, Isabel Vicente, Margarita Abril, Júlia Gallifa, Adelaida, Nita Sugranyes, Carmen Casas, Teresa

13. *Diario de Barcelona i Avui*, 21 de març de 1978.

Pàmies, Isabel Imbert, Clàudia Imbert, Maria Salvo, Soledad Real, Lola Brugalada, Lina Odena, Lourdes Jiménez, Perpetua Rejas, Àngela Ramis, Victòria Pujolar, Enriqueta Montoro, Teresa Hernández i [Clotilde Ballesteros](#).¹⁴

A l'acte hi van assistir unes dues mil persones i hi va intervenir Rita Segarra, de les Joventuts Comunistes, la diputada M. Dolors Calvet i el president del PSUC Gregorio López Raimundo.

Rita Segarra va agrair la lluita d'aquelles dones contra el feixisme i va explicar la lluita de les dones joves i com continuaven les dificultats quan una és dona i jove alhora.

M. Dolors Calvet va demanar que l'homenatge servís per reconstruir la història i perquè la lluita de les dones no fos ignorada; també va explicar la situació de les dones en el redactat inicial de la Constitució i com les conquestes que havien obtingut les dones en la Generalitat republicana no hi eren recollides. Les va animar a continuar en la lluita general i a favor dels seus drets.

Gregorio López Raimundo es va referir a Encarnación Suárez, que va perdre la vista a la presó a causa dels maltractaments. Va dir que la dona té els mateixos drets que l'home i que hauria de tenir la mateixa participació a tots els nivells, va reconèixer que dins el PSUC sols un 20% són dones, i va lamentar que no sembla que els comunistes tinguin gaire pressa per introduir la igualtat a casa seva, especialment pel que fa a les tasques de la llar o a la militància.

A continuació es va fer un recital a càrrec de Guillermina Motta, Elisa Serna, Marina Rossell, Claudina i Alberto Gambino.

Des de la Comissió del PSUC per a l'Alliberament de la Dona hi havia la voluntat de representar totes les dones del Partit, tot i saber que no sempre se sentien totes identificades en les propostes feministes que es feien, ni a totes els interessava treballar a favor dels drets de les dones. L'homenatge a les dones antifeixistes responia a aquesta voluntat i al deute que les dones militants feministes sentíem vers les dones que ens havien precedit en la lluita en moments molt més difícils que els que ara s'estaven vivint.

L'acte va ser contestat per les persones que creien que no era un acte feminista i que potser no calia que s'organitzés des de la Comis-

14. Amb motiu de l'homenatge, Clotilde Ballesteros va ser entrevistada per Carmen Umbrón a *Mundo Flash*, el 5 de març de 1978 («Homenaje a luchadoras»).

sió per a l'Alliberament de la Dona, i també per un sector d'homes i dones de totes les edats que consideraven que l'acte era mirar cap enrere i que el que calia en aquells moments de transició era mirar cap endavant i oblidar el passat.

«Les dones que vam treballar per fer-lo possible ens sentim orgulloses d'haver impulsat, des del PSUC i des del feminisme, un dels primers actes de reconeixement col·lectiu a velles lluitadores antifeixistes, moltes de les quals, per edat i per salut, ja no van poder viure cap altre reconeixement posterior», comenta Dolors Calvet.

Comissions Comarcals per a l'Alliberament de la Dona

En moltes comarques, no en totes, es van crear Comissions per a l'Alliberament de la Dona, que portaven tasques molt diverses i que tenien com a objectiu, d'una banda, coordinar els treballs i les campanyes que es realitzaven i, de l'altra, impulsar també l'alliberament de la dona a l'interior del Partit. La responsable de la comissió comarcal formava part de la Comissió Nacional del PSUC, de manera que transmetia les decisions que es prenen en aquesta, alhora que informava de les activitats endegades a la seva comarca. Malgrat que a cada comarca el feminisme al PSUC té la seva història, s'inclouen aquí com a exemple detalls del funcionament de la Comissió Comarcal del Baix Llobregat i el cas del Bages, on les dones del PSUC van impulsar una Associació de Dones del Bages.

Comissió Comarcal (Baix Llobregat) del PSUC per a l'Alliberament de la Dona

La Comissió Comarcal del Baix Llobregat estava constituïda per les representants locals per a l'Alliberament de la Dona, escollides per votació en els corresponents plenaris de cada localitat. La Comissió Comarcal tenia una responsable que era membre del Comitè Comarcal i era referendada per votació en una conferència comarcal.

De moment, no podem donar una data exacta de la creació de la Comissió Comarcal. A partir dels testimonis orals de Maruja Pele-

grín Torrente (militant del Prat de Llobregat) i de Lluís Farré López (secretari d'organització del Comitè Comarcal entre 1974 i 1978, aproximadament) sembla que la Comissió Comarcal s'hauria constituït entre l'octubre i el novembre de 1976, quan se'n va nomenar com a responsable Isabel Aunió Morro (1952-2004), treballadora de Siemens, dona activa a les Comissions Obreres i pertanyent a la *Comisión de mujeres* del PSUC de Cornellà. És molt probable que el nomenament anés relacionat amb l'assistència a la II Assemblea del PSUC sobre l'Alliberament de la Dona, que es va celebrar el 28 de novembre de 1976 a Barcelona.

El primer any de feina (1976-1977), entre la clandestinitat i la legalització del PSUC, la Comissió Comarcal realitzà diverses discussions i elaborà documents, treballà en la campanya electoral a cada localitat i a nivell comarcal, preparà material, organitzà la participació en els primers mítings de la democràcia per a les eleccions del 15 de juny de 1977, plantejà i dugué a terme el I Plenari de Dones del PSUC del Baix Llobregat (2 d'octubre de 1977), participà al Congrés del PCE i a la Comissió Nacional per a l'Alliberament de la Dona.

El gener de 1978, després de la dimissió d'Isabel Aunió per motius de feina i d'índole familiar, el Comitè Comarcal del Baix Llobregat designà Pilar Macià Querol, responsable de la Comissió Local de Sant Boi (que ja havia assistit per delegació a algunes reunions de la Comissió Nacional), com a nova responsable de la Comissió Comarcal del PSUC del Baix Llobregat per a l'Alliberament de la Dona.

Entre 1978 i 1981, la Comissió Comarcal continuà el treball iniciat i la seva actuació pràctica, en l'àmbit de l'alliberament de la dona, es basava en:

Participació en les discussions i en la comunicació dels treballs relatius a lleis d'àmbit estatal (avortament, Constitució, despenalització d'anticonceptius i amnistia per a la dona, divorci).

Iniciatives específiques d'àmbit comarcal (definició de línies d'actuació i d'organització, elaboració de materials, participació en campanyes electorals, en les Festes de Treball...).

Participació en la Comissió Nacional i en conferències i congressos d'àmbit nacional i estatal.

Creació i participació a la Coordinadora Feminista del Baix Llobregat.

Per iniciativa de la Comissió Comarcal, l'1 de juny de 1978, es convocà la primera reunió de dones de diverses forces polítiques i organitzacions de la comarca, amb la finalitat de realitzar la I Jornada de Dones del Baix Llobregat, que se celebrà el 2 de juliol de 1978, a la Casa de la Cultura de Sant Boi de Llobregat.

A partir de la I Jornada neix la Coordinadora Feminista del Baix Llobregat, una organització de dones plural que duu a terme campanyes i actuacions a la comarca i està representada a la Coordinadora d'Organitzacions feministes de l'Estat.

L'Associació de Dones del Bages

A Manresa, molt poc abans d'assistir a les «Jornades Catalanes de la Dona», s'havia produït una altra situació que demostrava que el tema de la dona interessava i molt: coincidint amb l'Any Internacional de la Dona (1975) es va programar al Casino un cicle de conferències sobre «Cultura manresana». La taula rodona sobre la problemàtica de la dona va convocar nombroses dones que van debatre temes de legislació, sanitat, família. L'èxit de participació va sorprendre les organitzadores mateixes, que van veure com s'incorporaven al debat moltes dones que no eren habituals en altres espais culturals de la ciutat. Això significava que hi havia un interès molt gran per parlar de qüestions específiques.

D'aquest nucli inicial de dones que havien preparat la taula rodona en va sortir la llavor que acabaria esclatant en l'Associació de Dones del Bages, legalitzada el juliol de 1978, però que, de fet, s'havia constituït abans. El nom de l'associació es va decidir en veure que no tan sols les dones de Manresa, sinó també les d'Artés, Sant Joan de Vilatorrada, Sallent, Navarcles i altres poblacions del Bages estaven interessades i acudien a les activitats pensades per a les dones.

Ja el maig del 1977, l'Associació de Dones del Bages, tot i no estar encara legalitzada, organitzà una taula rodona sobre la posició dels diferents grups polítics davant els drets de les dones. Hi van assistir representants de CDC, ERC, Partit Carlí, PSAN, PSC, PSUC i UDC: això indica com, des de tots els partits, ja es començava a veure que els moviments de dones generaven polèmiques que calia tenir en compte i que les dones començaven a tenir força en els seus plantejaments reivindicatius.

A la comissió gestora de l'Associació hi havia dues militants conegudes del PSUC (Montserrat Margarit i Conxa Comas) i de seguida es va fer una comissió de treball per elaborar els estatuts i consolidar l'abast comarcal de l'entitat. Finalment, el juliol de 1978 es va legalitzar l'Associació de Dones del Bages. No cal dir que encara estàvem sotmeses a la Llei d'Associacions del 1964, que exclouïa qualsevol activitat de caire polític.

Les dones que van impulsar l'associació, a més a més de les militants del PSUC, procedien de les associacions de veïns o dels moviments cristians de base. A diferència del que va passar a Barcelona, mai no hi va haver altres moviments polítics que intentessin monopolitzar l'Associació ni es van produir conflictes per la doble militància que exercien les dones. Cal dir que va existir en els primers temps una visió compartida dels objectius i poques vegades es van plantejar debats ideològics contraposats: per sobre de les procedències es compartia una visió feminista i la necessitat de respondre a una realitat propera que calia i es podia modificar.

L'Associació tenia moltes finalitats, però de seguida es va posar sobre la taula la prioritat de temes encara no legislatos en aquell moment, com ara el divorci i l'avortament lliure, i la manca de resposta des de les institucions públiques a qüestions fonamentals per a les dones, especialment als àmbits d'educació, salut i drets laborals. Per a tothom era clar que la primera lluita que corresponia dur a terme a Manresa era la reivindicació d'un centre de planificació familiar.

Des del PSUC es va impulsar de seguida la creació del Moviment de Dones i cal dir que sempre es va donar autonomia plena a les militants que hi treballaven. Un document del Comitè Local, l'octubre de 1976, parlava, amb rutina mimètica, de la necessitat de continuar impulsant el Moviment de Dones i fomentar vocalies de dones a les associacions de veïns: un model importat de les grans ciutats que, de fet, a Manresa no tenia gaire sentit; finalment, el text lamenta l'escassa proporció de dones entre els càrrecs representatius de Comissions Obreres.

De fet, diríem que es va incorporar el tema feminista als eixos de treball del Partit, però això no significa que tots els militants consideressin que aquesta fos una lluita important i prioritària... ni tan sols que compartissin la perspectiva feminista a la seva vida quotidiana o en el seu pensament.